

सचित्र

<http://www.opoosoft.com>

<http://www.opoosoft.com>

विषय ६-प्रवास
सं. नं. २०८

किंमत १० आणे

REFBK-0007796

जलगाड

काशक : समर्थ सेवा मंडळ सडजनगाड पो. परळी (द. सातारा)

REFBK-0007796

REFBK-0007796

श्रीराम समर्थ

क्रमांक

सचित्र सज्जनगड.

<http://www.opoosoft.com><http://www.opoosoft.com>

नेणाच्या महाराष्ट्रीय देशभक्तांचे हें स्फूर्तांस्थान हांतें व आहे. ससा-
रांत राहून ईश्वर प्राप्ती कशी करतां येते यांची सांगड समर्थानीं
उत्तम घातलेली आहे. महाराष्ट्रांतील आबालवृद्धांना या स्थानाबद्दल
आपलेपणा आहे. श्री समर्थ शके १५९८ पासून १६०३ पर्यंत
गडावर होते. या काळांतील कांहीं प्रसंग व गडाचा पूर्वइतिहास
खाली देत आहोंत.

पूर्व इतिहास

सखाद्रि गिरिचा विभाग विलसे मंदार शिंगापरी ।

नामें सज्जन जो नृपें वसविला श्री उर्वशीचे तिरि ।

साकेताधिपती कपी भगवती हे देव ज्याचे शिरि ।

तेथें जागृत रामदास विलसे जो या जना उद्धरी ॥

—अनंत कवि

श्रीसज्जनगड सातान्याचे नैऋत्य दिशेस ६ मैलावर आहे.

हा गड शिलाहार कालीन असावा. आदिलशाही काळांत तो
आदिलशहाकडे होता. सन १६६२ मधील एका पत्रांत अफजलखानाचा
पुत्र फाजलखान तेथें किल्लेदार असल्याचा उल्लेख आहे. किल्ल्यांत
प्रवेश करण्याच्या दोनपैकी आंतील महाद्वारावर पूर्वाभिमुखी एक, व
या महाद्वारांतून आंत गेल्यावर थोडें तोंड फिरवून पुढील पायऱ्या
चढूं लागतांच आंतील कोपऱ्यांत दक्षिणाभिमुखी एक, असे दोन

२४३२४२

(महाराष्ट्र ग्रंथ सभेच्या माध्यमातून) स्वयंसेवक

२०१०

दि. ११. वि. २०१०

नों. दि. २३/११/१०

२०८

पुष्पचरित्रिका

समर्थ्यांची ब्रह्मपिसा वृत्तीतिल उडी

करयाणांची पाठी उडी

<http://www.opoosoft.com>

00736-0007796

REFBK-0007796

२६७२४२
 (गारावां ग्रंथ सभाच्या ...)
 २०१०
 श्रीराम समर्थ ...
 क्रमांक ... २०८ ... नों: दि: ... २३/११/१०

सचित्र सज्जनगड.

सज्जनगड म्हणजेच सदगुरु श्रीसमर्थ रामदास स्वामी महा-

<http://www.opoosoft.com>

रांत राहून ईश्वर प्राप्ती कशी करतां येते यांची सांगड समर्थानीं उत्तम घातलेली आहे. महाराष्ट्रांतील आबालवृद्धांना या स्थानाबद्दल आपलेपणा आहे. श्री समर्थ शके १५९८ पासून १६०३ पर्यंत गडावर होते. या काळांतील कांहीं प्रसंग व गडाचा पूर्वइतिहास खाली देत आहोंत.

पूर्व इतिहास

सद्वाद्रि गिरिचा विभाग विलसे मंदार शंभापरी ।

नामें सज्जन जो नृपें वसविला श्री उर्वशीचे त्रिरी ।

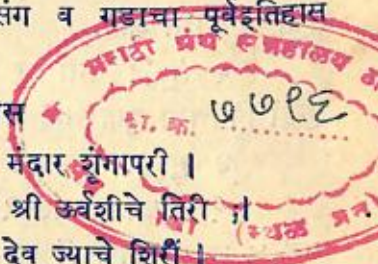
साकेताधिपती कपी भगवती हे देव ज्याचे शिरी ।

तेथें जागृत रामदास विलसे जो या जना उद्धरी ॥

—अनंत कवि

श्रीसज्जनगड साताऱ्याचे नैऋत्य दिशेस ६ मैलावर आहे.

हा गड शिलाहार कालीन असावा. आदिलशाही काळांत तो आदिलशहाकडे होता. सन १६६२ मधील एका पत्रांत अफजलखानाचा पुत्र फाजलखान तेथें किल्लेदार असल्याचा उल्लेख आहे. किल्ल्यांत प्रवेश करण्याच्या दोन पैऱ्यां आंतील महाद्वारावर पूर्वाभिमुखी एक, व या महाद्वारांतून आंत गेल्यावर थोडे तोंड फिरवून पुढील पायऱ्या चढूं लागतांच आंतील कोपऱ्यांत दक्षिणाभिमुखी एक, असे दोन

शिलालेख आहेत, ते आदिलखानशाहीमधील रेहान यांचे नांवचे असून त्यांजवर सन नाहीत. महंमद आदिलशहा (१६२७ ते १६५६) याचे कालांत दोन रेहान झाले, एक मलिक व दुसरा सिद्दी. ~~येथेही पाचव्या असून मलिक रेहान. यास मदार-उल-महाम ही~~

<http://www.opoosoft.com>

महाद्वाराचे आतील बाजूने दारागावजुलुस

अर्थ भा. इ. सं. मं. क्यूरेटर श्री. खरे यांनी दिलेला आहे तो असा.

१ ऐश्वर्य तुझ्या दारांतून तोंड दाखवीत आहे.

२ हिंमत त्याच्या (रेहानच्या) कामामुळे सर्व फुलांना प्रफुल्लित करित आहे.

३ तूं विवंचना दूर होण्याचे स्थान युक्त आहेस, परंतु पुन्हां विवंचना युक्त आहेस.

४ तुझ्यापासून सर्व विवंचना दूर होतात.

१ अश्वलायनगड २ अस्वलगड ३ परळीगड ४ सज्जन-गड ५ नवरस तारा हीं पांच नांवे या किल्ल्यास निरनिराळ्या वेळीं मिळालीं आहेत. ही आश्वलायन ऋषींची जागा म्हणून दंतकथा आहे, त्यावरून पहिले नांव पडलें असावें. ' आश्वलायन ' या संस्कृत नांवाचें अपभ्रष्टरूप अस्वल होऊन किंवा रानांत कधीं काळीं अस्वलें फार असलीं तर त्यावरून दुसरें नांव मिळालें असावें. परळी गांवचें हद्दीत हा किल्ला असल्यामुळे तिसरें नांव मिळालें आहे. श्रीसमर्थ येंथें राहूं लागल्यापासून संत-सज्जन येंथें येऊं जाऊं लागले म्हणून शिवाजी महाराजांनीं ' सज्जनगड ' हे नांव दिलें.

औरंगजेव बादशहानें हा किल्ला १७०० मध्यें मराठ्यांकडून जिंकून घेतला तेव्हां त्यानें या किल्ल्यास पांचवें नांव दिले.

मराठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे. स्थळ

अनुक्रम २००९ वि: १५-४-१५

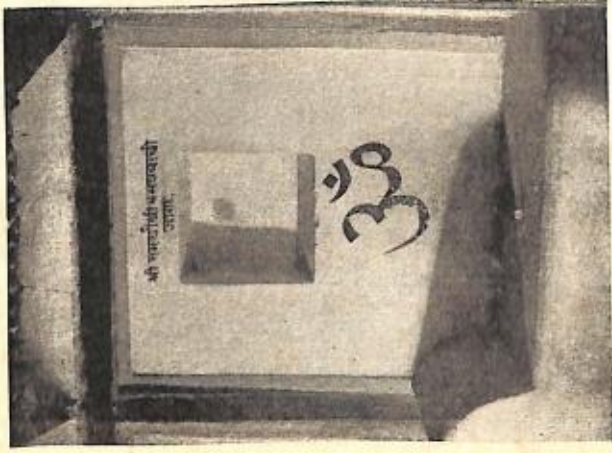
श्री समर्थ स्थापित २०६ नों: दि: १३/१०/०४

<http://www.opoosoft.com>

श्री आंगलाई देवी

श्री आंगलाईचें देवळांत

श्री समर्थ्याची बसण्याची जागा

श्री राम व

श्री मंदीर

<http://www.opoosoft.com>

गड श्री शिवरायांचे ताब्यांत

शके १५९५ चैत्र वद्य १० भौम वासरी ता. २ एप्रिल
सन १६७३ रोजी अस्वलगड विजापूरकरांच्या ताब्यांतून घेतला.
परळी हें मोठे नाक्याचें व मोर्चाचें ठिकाण. गडाभोवता-

<http://www.opoosoft.com>

घळीत व चाफळकडे जाण्यास जवळचे मार्ग, ईशान्येस सहा मैलावर
सातारचा किल्ला. तसेच नैऋत्य दिशेस चार पांच मैलावर
४००० माणसे बसतील अशी मोरघळ. ही सज्जनगडाची भौगोलिक
परिस्थिती व आपणास समर्थ दर्शन वरचेवर हणें सोयीचे वाटल्यावरून
श्रीशिवरायांनी श्रीसमर्थाना या गडावर राहणेची विनंती केली.

शक १५९८ श्रीसमर्थ गडावर आले

ती मान्य करून समर्थांची स्वारी चाफळहून मोठ्या समारंभानें
निघाली. श्रीसमर्थ हत्तीवर विराजमान झाले आणि कल्याणस्वामी
त्या हत्तीचे माहुत झाले. गडावर आल्यावर श्रीसमर्थ आदि मंडळींचा
मुकाम पूर्वीच्या प्रशस्त असलेल्या ओवऱ्यांतच झाला. देवतेचे अधि-
ष्ठान पाहिजे म्हणून समर्थांनी अंगापुराचे डोहातून काढलेली
आंग्लाईची मूर्ती चाफळास ठेवली होती ती आणून तिची प्राण-
प्रतिष्ठा गडावर केली. या प्रसंगी श्रीशिवरायांनी महाराष्ट्रांतील सर्व
संत-सज्जनांस आमंत्रण करून मोठा सोहाळा केला व गडाचे नांव

संतपरिषद व गडाचे नांव सज्जनगड

‘सज्जनगड’ ठेवलें व आपले हातानें भगवा झेंडा उभारला. (झेंडा चित्र
दुसरीकडे आहे) या संत परिषदेचा सोहाळा पाहण्यास हजारो लोक
जमले होते. हा सोहाळा एक महिना चालू होता. श्रीशिवाजी महाराजांचा

लक्ष भोजनाचा संकल्प त्यांनी या वेळींच पुरा केला. वामन, जयराम, रंगनाथ, वेणु, आका आदि अनेकांची कीर्तने झाली व स्वतः खुद्द श्रीशिवाजी महाराजांना समर्थानी सांगितल्यावरून त्यांनीही कीर्तन केले. अखेरचें कीर्तन श्रीसमर्थानीं केले. याच परिषदेत गागाभद्र

<http://www.opoosoft.com>

वेळां तेथें येत जात. राज्याभिषेकानंतर सर्व कुटुंबासह श्रीशिवराय येथें श्रीसमर्थाजवळ दीड महिना राहून रायगडास परत गेले. कर्नाटक स्वारी करून आलेवरही येथें राहिले होते व अखेर अवतार समाप्तीचे अगोदर शके १६०१ पौष शु. ९ ते माघ शु. १५ पर्यंत येथें राहून ते शेवटचा निरोप घेऊन रायगडीं परत गेले.

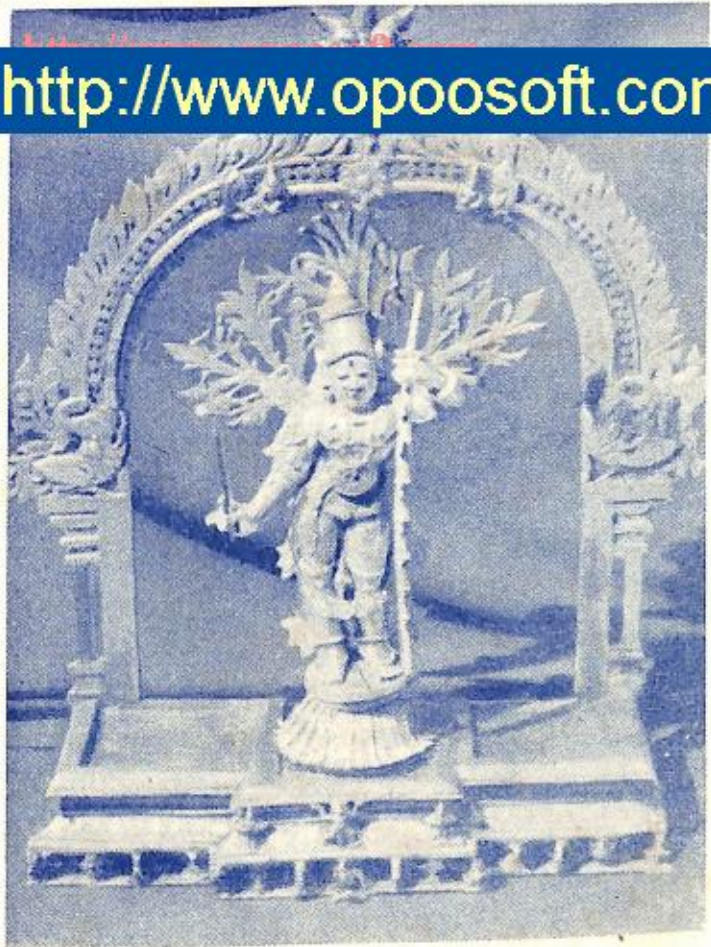
सज्जनगडावर श्रीसमर्थाजवळ श्रीशंभु महाराजास श्रीशिव-रायांनीं कांहीं दिवस ठेवले होते. श्रीशिवरायांचे निधनानंतर श्रीशंभु छत्रपति व रामचंद्र नीलकंठ अमात्य हे येथें येऊन श्रीसमर्थ दर्शन घेऊन आशीर्वाद घेऊन रायगडास गेले.

समर्थांचे निर्याण

दुर्मती नाम संवत्सरीं शके १६०३ मध्ये सज्जनगडीं इमारत झाली तिच्या खर्चास राजानें दोन हजार निष्क म्हणजे होन खर्च केले. याच वर्षी वैशाख मासीं राजांनीं बांधून दिलेल्या नूतन विशाल गृहांत श्रीसमर्थांनीं प्रवेश केला. ' मठ ' म्हणून येथें समजली जाते ती हीच इमारत होय. माघ वद्य ९ शके १६०३ शनिवारी दुपारी (ता. २२ जानेवारी सन १६८२ दोनप्रहरीं श्रीसमर्थ परधामीं गेले ते याच मठांतीतील शेजघरांत.) समर्थ पलंगाखालीं उतरले. व उत्तरेकडे तोंड करून बसले. शिष्य मंडळी पलंगावर बसा असा

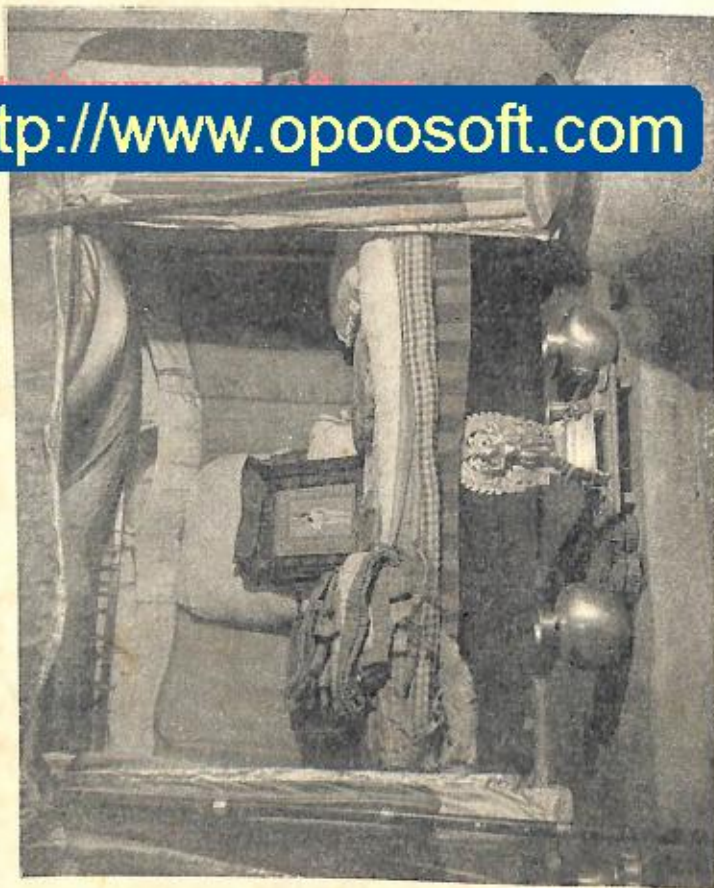
पराठा ग्रंथ संकाय. डा. गै. स्वच्छपत
अनुक्रम 2000९ वि: १२.५००००
क्रमांक २०६ नों: दि ३१/१२/०९

<http://www.opoosoft.com>

शेजघर

<http://www.opoosoft.com>

आग्रह करू लागली. तेव्हां समर्थ उचला असे म्हणाले परंतु ८१०
जणाना सुद्धा ते उचलेनात. सर्वांस खोलीबाहेर जाण्यास सांगितले.
उद्धव व आक्का दोघे आंत राहिले. समर्थ आतां जाणार असे वाट-
ल्यावर विषय संदर्भाचे दोळे पाण्यानी भंगले तेव्हां समर्थ म्हणाले-

<http://www.opoosoft.com>

परि मी आहे जगज्जीवनी । निरतर ॥

आत्माराम दासबोध । माझे स्वरूप स्वतः सिद्ध ।

असतां न करावा खेद । भक्त जनीं ॥

हे सांगितल्यावर समर्थानीं तीन वेळ रामनामाचा एवढा मोठ्याने गजर
केला कीं-तो सर्व गडावर दुमदुमला. आवाज संपला व अवतार ही
संपला. मठाचे बाजूस खड्डा होता तेथेच समर्थांचें दहन करण्यात
आलें. क्रिया उद्धवानी केली व अस्थी चाफळ येथें वृंदावन
करून ठेवल्या.

श्रीसमर्थ ईशपदीं लीन झाल्याची बातमी समजतांच श्रीशंभू
छत्रपति व रामचंद्र नीलकंठ आमात्य सज्जनगडावर आले. रामचंद्र
पंतास गडावर समाधि व देवालय बांधण्यास सांगून श्री शंभू छत्रपति
रायगडीं गेले. रामचंद्र पंतांनीं राजांचे आज्ञेप्रमाणें श्रीसमर्थांचे दहन-
भूमीवर समाधि व देऊळ पावणेदोन महिन्यांत बांधले.

श्री शंभूरायाचा तुळापूर येथें शके १६१० मध्ये शोकजनक
अंत झाल्यावर रायगडास वेढा पडला होता. श्री राजाराम छत्रपति
त्यांतून निसटून (शके १६११ मध्ये) सज्जनगडीं येऊन कांहीं
दिवस राहिले होते. त्यांनीं समर्थांना आळवून आशीर्वाद घेतला.
नंतर ते पन्हाळ्यास व तेथून पुढें जिजीकडे गेले.

ता. २१ एप्रिल सन १७०० रोजी सातारचा किल्ला औरंगजेबानें घेतला व लगेच त्याच दिवशीं त्यानें आपले सरदारस सज्जनगडास वेढा घालणेंस पाठविले. ता. २१-४-१७०० ते १५-६-१७०० पर्यंत वेढ्यागळें किल्ला तंग झाला होता. सज्जन-

<http://www.opoosoft.com>

किल्लाच्या रक्षणाकरिता कसून प्रयत्न करात होता. सातारा किल्ल्यास वेढा पडला असतां तेथील किल्लेदार प्रयागजी प्रभू यास परशुराम त्र्यंबकनें सज्जनगडावरून वेढोवेढीं अन्नसामुग्री पुरविली होती. बादशहा ता. ३०-४-१७०० रोजी परळीस मुक्कामास आला व स्वतः त्याचे नेतृत्वाखालीं गडाचें पहिलें महाद्वारावर त्यानें हल्ला चढविला. महाद्वाराचें आंतील बाजूस पुढें झुकून आलेले प्रचंड खडकावर मोंगल सैन्यानें सुलतान दवा (निकाराचा हल्ला, grand assault) जिवावर उदार होऊन चढविला. पण तो निकाराचा हल्ला भिकाजी जाधव व गोविंद महादेव गोडबोले या दोन सरदारांनीं महापराक्रमानें परतून लावला. या सरदारांवर किल्ल्याचें रक्षणाचें काम सोपवून परशुराम त्र्यंबक श्रीरामाच्या चलित मूर्ति घेऊन उद्धव गोसाव्यासह वासोट्यास गेले व जातांना श्रीसमर्थ समाधीचें द्वारही त्यांनीं बेमालूम चिणून तेथें एक श्री मारुतीची मूर्ती ठेवली. किल्ल्यावरील शिवंदी तुफान लढली. मुख्य दरवाजावर भयंकर रणकंदन झालें. रक्ताचा खच पडला. तटातटाचे खडकास शत्रु विलगला असतां वरून मराठ्यांनीं लांडगेतोड केली. मोंगलही बेसुमार लढले. पण गडावरील अन्नसामग्री संपल्यामुळें अखेर रामचंद्र नीलकंठ आम्रात्य यांच्या आज्ञेनें बादशहाकडून मोठी रक्कम घेऊन किल्ला सोडावा लागला. नंतर बादशहा औरंगजेब सज्जनगडावर आला व त्यानें

किल्ल्याचें नांव ' नवरसतारा ' असें ठेवलें. श्रीरामाचें मंदिर जमीन दोस्त केलें. समाधि मात्र हातीं लागली नाहीं त्यामुळें बचावली.

जूनचा महिना असून पाऊस भयंकर सुरू झाला होता. त्यामुळें बादशाही फौजेचे फार हाल झाले. ता. २१।६।१७००

<http://www.opoosoft.com>

बादशहानें तोंड फिरवतांच रणझुंजार परशुराम त्र्यंबकनें गड परत घेऊन तेथें (मंदिर बांधून) श्रीरामाच्या मूर्तीची पुनश्च स्थापना केली.

श्री शाहू छत्रपति, बाळाजी आवजी, खंडो बलाळ, शंकराजी नारायण, धनाजी जाधव, संताजी घोरपडे, कल्याण स्वामी, उद्धव स्वामी, भीमस्वामी, दत्तात्रय स्वामी, पारिपत्याधिकारी दिवाकर गोसावी, अनंतदास इत्यादि अनेक वीर मुत्सद्दी व संत मंडळीही येथें येऊन राहून गेली आहेत. हें त्यांचें माहेरघर होतें. येथूनच त्यांकांलीं राष्ट्रास स्फूर्ति व चैतन्य मिळालें.

समर्थानंतर चाफळ व सज्जनगडची व्यवस्था श्री अक्काबाईनी ३२ वर्षे पाहिली व समर्थाचे बंधुचे वंशातील श्री गंगाधर स्वामीस आणून त्यांचेकडून कारभार करवून घेतला. आकानी शके १६४३ कार्तिक शु. १ पदेस देह ठेवला यांची वृंदावन देवळासमोर आहे. संभाजी महाराज यांचे कारकीर्दीनंतर जी वाईट परिस्थिती महाराष्ट्रांत आली तिला श्री अक्काबाईनें फारच कौशल्यानें व धैर्यानें तोंड दिलें. या बाई फार कर्तृत्ववान होत्या. (वृंदावन चित्र दुसरीकडे आहे)

गडावरील स्थळे, आख्यायिका व अनुभव

गडाचे दुसऱ्या दरवाज्यांतून आंत शिरलें कीं बरेच वर गेलेवर डावे हातास एक शेंदूर लावलेला मोठा दगड आहे. ज्या अनेक

लढाया या गडाबाबत झाल्या त्यावेळीं दरवाजांत हा किल्ला लढ-
विताना अनेकांचे प्राण गेले आहेत. अनेक अतृप्त आत्मे येथे ल्यास
गेले असलेमुळे कोणा तरी महापुरुषाने याचे शांतीसाठी एका दग-
डाची स्थापना केलेली असून तो लोकाना समजावा म्हणून त्याला

<http://www.opoosoft.com>

पायच्या चढून वर गेल्यावर उजव्या हातास दोन कबरी
आहेत. समर्थांचे शिष्यत्व पत्करून हे दोन मुसलमान राहिले होते.
त्यांचा अंत समर्थांचे देखतच झाला. त्यांच्या या कबरी आहेत.

या कबरीचे पुढे गेले की एक चांगले बांधलेले तळ आहे
याला मुक्काम तळ म्हणतात. याची बांधणी श्री. गोवर्धनदास यानी
केलेली आहे हे पाणी वापरण्यास घेतात.

डाव्या हातास आंग्लाईचे देवळाकडे जाणेस वाट आहे. त्या
वाटेने जाताना उजव्या हातास एक पडकी (१) मशीद आहे.
त्यांचे पुढे (२) वेताळांचा दरवार आहे व डावे हातास पूर्वाभिमुख
(३) श्री. आंग्लाई देवीचे देऊळ आहे.

श्री वेताळेश्वर

वेताळांचा दरवार म्हणून एक मोठा दगड शेंदूर लाव-
लेला आहे. व त्याचे समोर व उजवे डावे हातास लहान लहान
दगड शेंदूर लावलेले आहेत. दरसाल दसऱ्यास श्री वेताळ महाराजास
आंग्लाईकडे पालखी जाते तेव्हां नारळ ओवाळून टाकणेचा मान
आहे.

या वेताळेश्वराची प्रत्यक्ष प्रचीती आलेले गृहस्थ रा. य. न.
आठवले कॉन्व्हक्टर पुणे हकीगत सांगतात ती अशी:—

भंडारा काढून दिला

एका कार्तिकी पौर्णिमेस मी माझे स्नेही रा. गजाननराव जोशी [वाईकर] व पुण्याचे मुके पगडबंद रा. गडबोले असे गडावर आलों. पौर्णिमेस उत्तम चांदणें होतें. गडावर समाधि दर्शन घेऊन

<http://www.opoosoft.com>

लागले, घुमूं लागले व धावत जाऊन वेताळेश्वराचे दगडास त्यानी मिठी मारली. रा. गडबोले हे मुके असलेमुळें काय झालें हें त्यांना समजलें नाहीं व ते घाबरून वाजूस पळाले. मीही प्रथम जरा घाबरलो पण लगेच लक्षांत आलें तेव्हां तुम्ही कोण येथें कां असा प्रश्न मी अंगात आलेल्या जोशाना केला. तेव्हा ते 'मी वेताळ आहे. मला समर्थानी येथें रक्षणासाठी ठेवलेले आहे. माझी स्वारी वरचेवर येते,' असें म्हणाले. तेव्हां मी त्यांना विचारलें "तुम्ही वेताळ म्हणता तर कांहीं भंडारा देता कां? असेल तर द्या." त्यावर त्यानी खालील जमीनीवरील दोन तीन ओंझळी माती माझे हातात टाकली. तो भंडारा अत्यंत सुवासिक पिवळा धमक होता. मी तो अनेकाना या घटने नंतर दिलाही होता. तुला कांहीं त्रास होणार नाहीं तूं भाग्यवान आहेत असें मला ते म्हणाले. जरा वेळाने रा. गजाननराव हे शुद्धविर आले. असा चमत्कार झालेला आहे.

४१५ वर्षापूर्वीची गोष्ट. श्री. श्रीधर स्वामी हे हिमालयांतील यात्रेला निघाले तेव्हां त्यांनीं आंग्लाईचें दर्शन घेतलें व दिनकरबुवा रामदासी यांना कमंडलूतून पाणी आणणेस सांगितलें व या वेताळेश्वराचे दगडावर सतत पाण्याची धार धरून 'सर्वांचे रक्षण कर. कोणांस त्रास

देऊ नको गडावर कांही कार्य करीत आहेत त्यांना त्रास देऊ नको.....' असे म्हणून कमंडळतील सर्व पाणी त्यांनी वेताळे-धरास घातले.

देवळांतून समर्थ गुप्त झाले

<http://www.opoosoft.com>

हल्लीं ओटा केलेला आहे. (त्याचें चित्र दुसरीकडे दिले आहे.) श्री छत्रपती शिवाजी महाराज व समर्थ यांच्या गाठी भेटी, खलवतें या देवळांत होत असत. देवळासमोरील बुरजावर दोघे बसत. सायंकाळीं तेथून सातारा तें थेट नागठाणे वगैरे भाग दृष्टीस पडतो. ही देवीची मूर्ती समर्थांना अंगापुरचे डोहांत [चाफळचे रामाचे मूर्ती बरोबरच] सापडली असलेमुळे या देवीस आंग्लाई देवी असें संबोधण्यात येते. समर्थांनीं स्थापन केलेल्या या देवीला महत्त्व असणे अगदी स्वाभाविक आहे. एक गोष्ट अशी सांगतात कीं समर्थांचे मातोश्रींचे अखेरचे आजारपणी 'समर्थ' सज्जनगडावर होते. त्यांना मातोश्रींचे आजारपणाची बातमी अंतरज्ञानानें समजल्याबरोबर त्यांनीं या देवा-ल्याचें दार आंतून लावून घेतलें व अमके दिवशी दार उघडा असें सांगितले. उघडून पहातात तों स्वामीनी क्षौर केला होता. हें काय? म्हणून विचारतां स्वामी म्हणाले "मातोश्री जांबेस निवर्तल्या त्यांचे दिवस करून आलो."

देवीचे डोक्यावर नाग

अगदी अलिकडील गोष्ट. आंग्लाईचें देवळांत देवीचे डोक्यावर नाग बसला होता. गुरव पूजेस गेला कीं तो नाग फुस् करी. तेव्हां ही गोष्ट त्यानें श्री दिनकरबुवा यांना सांगितली. त्यांनी ही

गोष्ट श्रीधर स्वामी यांचे कार्नी घातली. तेव्हा दावेही आंग्लाईचें देवळांत गेले. दिनकरबुवास देवीवरील फुलें वगैरे काढण्यास सांगून स्वामीनी पूजा केली. नाग तसाच देवीचे डोक्यावर होता. त्याला श्रीधरस्वामी म्हणाले 'बाबा गरवाचें चकलें असेल त्याला

<http://www.opoosoft.com>

पुढ ठवून सव मडळा बाहर आला व पुन्हा दार उघडतात ता दूध पिऊन नाग नाहीसा झाला असें दिसून आलें.

समर्थांचें दर्शन

सन १९५० साली ज्येष्ठ वद्य १३ श्रीमत् जगद्गुरू शंकराचार्य मठ पुरी, हे अगदीं पावसाळ्यांत गडावर आले होते. प्रथमतः ते थेट आंग्लाईचें देवळांत दर्शनास गेले. तेथें त्यास समर्थ दर्शन झालें. चेहऱ्याकडे नजर ठरेना तेव्हा अधोमुख दृष्टी करून विचारले "महाराज आपण कधी येणार" "तुझ्यासारखीं १०० माणसें तयार होतील तेव्हां येईन व समर्थ म्हणाले, तूं जें अजपाचें प्रसाराचें कार्य करीत आहेस तें कर तुला मी कांहीं सूचना देतो" त्या रात्रौ त्यांना स्वप्नात समर्थांनी कांहीं सूचना दिल्या.

पेठेतील मारुती

देवीचें देवळांतून परत आले व मठाकडे जावयास निघाले म्हणजे उजवे हातास पेठेतील मारुती आहे. हा मारुती अनेकांना पावतो असें म्हणतात. यांचे समोरच श्री. श्रीधर स्वामींचे शिष्य मंडळीनीं सन १९५०-५१ मध्ये 'श्रीधर कुटी' या नांवाची इमारत बांधलेली आहे. जागा चांगली व प्रशस्त आहे.

मारुतीचें मागचें बाजूस पिण्याचें पाण्याचें तळें आहे. या तळांत खालचें बाजूस ३ खण ३॥ खण लेणीसारखें आहे. यांचें

पाणी उत्तम व पाचक आहे. या तळ्याचें जीर्णोद्दाराचें काम श्री. गोवर्धनदास यांनीच केलें.

मठ

मुख्य रस्त्यानें सरळ गेले म्हणजे समोर मठ दिसतो हा

<http://www.opoosoft.com>

आहे. छत्रपती शिवाजी महाराज यांनी हा बांधला व श्रीसमर्थ येथें रहावयास आले.

शेज घर व आंतील वस्तू (एका चित्रांत दिल्या आहेत)

शेजघरांत समर्थाचा पलंग आहे. हा पलंग श्रीशिवरायानी करून पाठविला व त्याचेवरील शेज ही पाठविली होती. या पलंगाचे खूर पितळेचे मूळचे आहेत. शेज वरचेवर बदल्ली जाते.

तसवीर

पलंगावर तसवीर आहे. ही तसवीर तंजावर मठावर बस-विलेले शिष्य भीम स्वामी यांनी समर्थास बघून काढलेली आहे. हें चित्र प्रत्यक्ष समर्थांना बघून काढलें असलेमुळें हेच अधिक विश्वसनीय व संग्राह्य चित्र होय. हें चित्र दुसरीकडे छापलें आहे. कोणासही दाढी लावावयाची व समर्थ म्हणावयाचे तें बरोबर नाहीं. पलंगाजवळ हंडा आहे या हंड्यातून नित्य कल्याण स्वामी श्रीसमर्थास उरमोडी नदीचें पाणी आणून देत असत.

गुप्ती (कुबडी)

ही गुप्ती (कुबडी) श्रीछत्रपतींनी ३६० होन देऊन खरेदी केलेली आहे. ती समर्थांना त्यांनी दिली. समर्थांनी ती कुबडीत घातली. या खाकेंत धरणेचे कुबडीवरून समर्थांची उंची पांच फूट नऊ इंच असावी असा अंदाज आहे.

श्री समर्थ

<http://www.opoosoft.com>

<http://www.opoosoft.com>

श्री वेणावाई

श्री आक्कावाई वृंदावन

तांब्या-लोटा

हा तांब्या श्रीसमर्थ नेहमीं वापरत असत.

पिकदाणी

खोकल्याची ब्यथा जडल्यावर समर्थ विडा खाऊ लागले.

<http://www.opoosoft.com>

या डब्यांत पानें ठेवली जात असत.

काठी

ही वेताची काठी समर्थ नेहमीं वापरीत.

फेटा

डोक्यास बांधणेचा फेटा मारुतीरायानी दिला. (शेजघरांत आहे)

वल्कले

हें वस्त्र झाडाच्या सालीचें आहे. समर्थ हें वापरीत असत. (शेजघरांत आहे)

अग्निकुंड

शेजघरांत अग्निकुंड आहे. त्यांतील अंगारा समर्थाकडे येणाऱ्या दुःखित लोकांस समर्थ देत असत. आजही याच कुंडांतील अंगारा शनिवार-गुरुवारी घेण्याची प्रथा आहे. यानें अनेकांना गुण येतो.

वेणाबाई-वृंदावन

श्रीवेणाबाईंनीं शक १६०० च्या चैत्र वद्य १४ सह अमावास्येस देह ठेवला, त्याची हकिकत कौतुकास्पद आहे. त्यांनीं त्या दिवशीं कीर्तन केलें, कथासमाप्तीनंतर आरती झाली, गजर झाला,

वेणाबाईंनीं मंजुळ स्वरानें भजन केलें, श्रीसमर्थांपाशीं आल्या आणि
बोपूनिं विणा तो सद्गुरूकरीं । बाहूनि मस्तकु पदाब्जावरी ।
प्राणज्योतीते काहुनि झडकरी । सद्गुरूहृदईं मिळविली ॥

दासविश्रामधाम, १११, ९८.

<http://www.opoosoft.com>

त्या जागीं श्रीवेणाबाईंचें समाधीचंद्रावन आहे. (चित्र दुसरीकडे आहे)

श्रीरामाच्या मूर्ती

पूर्वीं समर्थ तंजावरास गेले कसतां एका अंध कारागिरास
दृष्टी देऊन राम, सीता, लक्ष्मण, मारुती यांच्या मूर्ती तयार करणेंस
सांगितले होते. समर्थांच्या आजारीपणातच त्या केशव निस्पृहही
गडावर माघ वद्य ५ शक १६०६ रोजीं घेऊन आले. याच
मध्यरात्रीं समर्थांनीं मूर्तीवरील मेण काढून दर्शन घेतले. आज याच
मूर्ती गडावरील मुख्य देवळांत आहेत. [चित्र दुसरीकडे आहे.]

कलमदान

समर्थांचे वडील सूर्याजीपंत हे कुलकर्णी वतनाचें काम
करीत असताना टाक ठेवण्याचें एक कलमदान असें. हें कलमदान
श्रीराममूर्तीपुढें ठेवलेलें (वस्तुचित्र पहा) असते.

पादुका व कुवडी

श्री दत्तात्रेयांनीं पादुका व कुवडी समर्थांस माहुर मुक्कामीं
दिल्या. या नेहमीं समाधी मागे असतात. (समर्थ वस्तुचित्र पहा)

सोटा

एक वाकडी काठी आहे. हा सोटा गोरखनाथानी समर्थांस
दिला. हा समाधी मागे असतो. (समर्थ वस्तुचित्र पहा)

श्री समर्थ समाधी

<http://www.opoosoft.com>

<http://www.opoosoft.com>

सभा मंडप

पराठा ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे, स्थलगत.

अनुक्रम वि:

क्रमांक नों: दि:

ब्रह्मपिसा

गडावर जमलेल्या भोजनभाऊ शिष्यांची परीक्षा पाहणेंसाठी कल्याणास चाफळास पाठवून एक दिवस अंगास शेंदूर फासून, मळवट भरून, तलवार घेऊन सर्वांवर समर्थ मारतो मारतो म्हणून धावले.

<http://www.opoosoft.com>

टाकून गेले. त्यांनाही समर्थ मारता मारता म्हणाले. 'मारा गुरुचे हातून मरण आले तर मोक्ष मिळेल.' कल्याणाची निष्ठा पाहून समर्थानीं खरें रूप दाखविलें. या परीक्षेत कल्याणच उतरला व त्यालाच येथून उपदेश देण्याचा अधिकार दिला. जेथून समर्थानीं उडी मारली तेथें कट्टा केला आहे. (चित्र दुसरीकडे आहे)

कल्याणाची छाटीसाठी उडी

श्रीसमर्थ ओवऱ्यांत रहात असता एकदा वावटळ सुटली तेव्हां वाऱ्यानें समर्थाची छाटी उडाली. तेव्हां समर्थ म्हणाले "कल्याणा छाटी उडाली बघ" हें ऐकताच कल्याणानी छाटी धरणेस कड्याचें खाली उडी मारली. जेथून उडी मारली तेथें कट्टा केला आहे. (चित्र पहा)

अशोक वन

श्रीराममंदिरा समोरील अशोक वनांत पूर्वी तळें होतें. तें गोवर्धनदासांनीं वुजवून अशोक वृक्ष लावले. तळ्यांतील मारुतीचेवर हल्लीं भिंतीत लहान मारुती ठेवला आहे.

धाव्याचा मारुती

देवळाचे मागे नैऋत्येस श्रीशिवछत्रपती गडास तट बांधित असतां, समर्थांनी तट बांधू नको, हा मारुती स्थापन करतो तो सर्व रक्षण करील म्हणून मारुतीरायाची स्थापना केली. याला 'धाव्याचा मारुती' असें म्हणतात, (चित्र दुसरीकडे आहे)

अलिकडील १०० वर्षांतील दुरुस्त्या.

हल्लीचा सभामंडप व संगमरवरी फरशी, प्रदक्षणेच्या वाटेची फरशी व ओवऱ्या गोवर्धनदास यांनीं करविल्या. जुन्या सभा मंडपांतून आंगलाइचे देऊळ व भांडारघर बांधलें. गोभक्त चौडे बुवा वगैरे तर्फे

<http://www.opoosoft.com>

बाबासाहेब देशपांडे यानी पुष्पवाटिका तयार केली व त्याची वाढ व जोपासना रामदासी मंडळींनीं केली. खंबाळे तळ्यांतील गाळ श्रीमंत वेलणकर यांचे पैशानी थोडासा काढला.

श्रीमंत अन्नपूर्णाबाई स्वामी [बाईराजे] यांचे अध्यक्षते-खालील समर्थ सेवा मंडळानें सन १९५०/५१ सालांत मठ, लकड-खाना दुरुस्त करून पत्रे घातले. स्वतंत्रपणें बीज केंद्र तयार करून दिवे लावले. श्री. कोकणे यानी दिलेली पवनचक्की उभी करून सुरू केली. सन १९५१ मध्ये मुंबई सरकारनें १००० रु. तळ्यां-तील गाळासाठी दिले व गाळ काढला.

वेणाबाई वृंदावनाभोवती फरशी केली. दासबोध वाचनाचे जागी श्री. टिकेकर यांचे साहायानें फरशी केली. गोविंदबुवा मराठे रामदासी यांचे सहाय्यानें शिखर दुरुस्ती व रंगरंगोटी केली. श्री. वणिकर यांचे मदतीनें कळसास सोन्याचा मुलामा दिला. खंबाळे तळ्यास पायऱ्या केल्या व श्री. जोशी व इतरांचे मदतीनें गजवडी वाटेंत 'कल्याण पायरी' व मुक्काम तळ्याजवळ व खंबाळे तळ्यास पायऱ्या केल्या. सतरंज्या, लोखंडी कपाटें वगैरे घेतली. समर्थ सेवेची कृतज्ञता व्यक्त करण्या-साठी, कै. गोवर्धनदास व श्री. शंकर श्रीकृष्ण देव यांची तैल चित्रे चित्रकार श्री. पिंपळखरे व काळे यांचे मदतीनें तयार करून मंडपांत लावली. सर्वत्र रंगकाम केले. सेवामंडळ कचेरी बांधली.

धाव्याचा मारुती

शिखराचा सोनेरी कळस

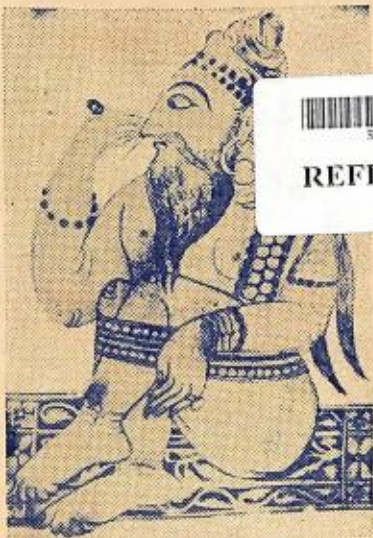

<http://www.opoosoft.com>

<http://www.opoosoft.com>

समर्थ कलिजा

भगवा झेंडा

REFBK-0007796

योगीराज कल्याण

गंगडा संत ... ठा स्थ
अनुक्रम 20000 वि. १५-५
कांठ 206 नों: दि 3/10

श्री समर्थ मठ

<http://www.opoosoft.com>

<http://www.opoosoft.com>

श्री समर्थ वस्तु

मुद्रक:- आनंद प्रिंटिंग प्रेस सातारा लि.